«صاحبی و مالکی مکارم ملا ذکی الله ابن
ملا عبد اللطیف؟

طاولر یانده

یاخود

طاولو برلن بر مدنینک مناظرهسی

محرری:
ناظم بك.

مترجمی:
ع. مسلمی.

بهاسی ۶ تین.

پوچطه ایله: ۸ تین.

ناشری:
«معارف» کتبخانهسی.
قزانده.

قزانده ل. پ. آنتونوف مطبعهسی.

КАЗАНЬ.
ЭЛЕКТРИЧ. ТИПОГРАФІЯ Л. П. АНТОНОВА
1912 Г.

بر ایکی سوز:

بو رساله طاو ایله بر مدنی آراسنده اولغان سویلاشودن عبارتدر. طاو-آدم بالالربنڭ. بیگراك مدنی مملكتلرده اولغان قایسی بر یارامـاس اشلرنی تنقید ایته، مـدنی ایسه طاوغه قارشی توبلی ونیگزلی اولغان سوزلر ایـله قارشی بیك گوزل واساسلی رەوشدەجواب بیرەدر. اوقوچیلر قایسی حقلی.قایسی حقسز ایکانون اوقوب چقغاچ بلسەلر كیرك.

بورسالەنڭ یازوچیسی ناظم بك جنابلری اولوب، ترکیه محررلرندن «رشاد»افندی اوغ ترکیەنڭ متعدد محرر وادیبلرینڭ علمی وحكمیلكاه، فصاحت وبلاغتده برسی برسندن گوزل. ذوقغه برسی ایكنچیسندن نغراق یابشوب تورا تورغان مقاله ومكتوبلرنی گزەچوبلاب یازغان بر اثرندن شوشی فصلنی ترجمه ایتوب مطبوعات میداننه قویماقچی بولدم.

رشاد افندینڭ شولوق اثرندن: «رومـان وحكایەلر اخلاق عمومیەایچون مضرمیدر، مفیدمیدر؟» فصلی اوز شیوەمزگه ترجمه ایتلوب رساله یاخود غزته وژورناللرده مقاله روشند، نشر ایدلسه رومان وحكایەلرنڭ آرامزده كوبرەك اورون آلولرینه آزده اولسه فائدەسی اولور ایدی.

ترجمه ایتدیگمده قولمدن كیلـگان قدر چیت تللرگه اسیر اولماسقه طرشدم. فقط تلمزیا ڠاغنه اشلانه باشلانغانلقدن لغتكه یارلیدر. شول سببلی قایسی بر اورنلرده تاتارچه یازیم دیسەم بتونلەی ایكنچی معنی آڭلاشلغانلقدن آندی سوزلرنڭ اوزلرن معترضه اچینه آلوب كیتەرگه مجبور اولدم.

ع. مسلەی.

طاولر یاننده.

. . . . کوزلرم طاولرده آغاچلرده آقغان صولرده، قولاغم دنیانی باصقان سکونت (طور-غونلق)نی طڭلامقده، قلبم الله تعالینڭ عقلغه صیمی تورغان بیوکلگنی توشونمکده ایدی.

توشنگان صاین فکرلرم اوسهرگه، فکرلرم اوسکان صاین تشنووم آرتوب کورگان نرسهلرمدفکر ونظر (اوی، وقاراش) یاقینلاشورغه، یاقنلاشقان صاین کوڭللرم وذهنلرم آچیلورغه باشلادی

کیته، کیته ئلگی طاولرم آلماشندی، طاشلرنڭ صولرنڭ، یشیللکلرنڭ کورنشلری باشقهلشدی. کوزمه هر نرسه باشقه توسلی کورنوب آقرن یانمدن اوتدکلرن آڭلامغه باشلادم. بر آزدن صوڭ هرحالم آلشنوب اوزمنی اوزم بلمهس اولدم. مین شوشی حالده ایکان قارشومدهغی طاولر یورورگه باشلادی. یاخود اوزمنی اوزم بلمهسلك درجهده شاشوب قالدیغمدن کوزلرم طمانلانوب طاولرنی یورگان توسلی کورسته باشلادی. جانلری وآیاقلری یوق دنیا یارادلغاندن

یېرلی اورنلرندن قوزغالمغان طاولرنىڭ بو مینوتده یورورلرن کوروب تعریفدن عاجز اولوراق حالده حیرتده قالدم.

مین حیرتده ایکان طاولر: یوروشلرن آرتدردیلرده ئلله نیندی بر تیزلك ایله میڭا کیلوب یاقینلاشدیلر بو عجب کورنش میڭا بیك قورقنچ، دهشتلی کورنسه ده میندە قورقو اوچون یارادلغان طویغو اولمادغندن حیرتده قالودن باشقه بر نرسه اشلەمەدی. مینی چولغاب آلغان حیرت زمانی آزغنه اوتوبده یتمگان ایدی. قایداندر قولاغمه بر طاوش ایشتلدی. شول طاوش ایشتلگان یاقغه ایلەنوب قارادم.

ایلەنوبده یتمگان ایدم تزلوب کیله تورغان تزمه طاولرنىڭ الڭ اُلوسی (الوغسی) میڭا بیك نقلق ومتانت ایله قاراب:

ای آدم اوغلی! دیدی.

طاودن بو طاوشنی ایشتکاچ قارشی جواب بیرو آور وچیتن اولسەده اول وقتده میڭا ئلله نیندی بر باطر چیلق کیلدیکندن بو اورنده سویلانمی تورغان بر حالنىڭ کوچلەوی ایله قهرمانانه جواب بیردم.

نه بار — دیدم.

بو جوابدن صوڭره منكور تزمه طاولر آرالاشوب بوزلشديلرده الڭ الوغ طاونى اوزلرينه باش (رئيس) ايده‌رك بر جيولش (مجلس) قورديلر.

مين آياغمه باصقان اورنمده بو عجب قورقنچ حالدن آبتراب قالدم.

باش بولغان طاونڭ زارلانه‌چغى تسنوك چيقغانلقدن آنڭ نه‌ديه‌چكى اوز اوزندن معلوم ايدى.

شول حالده میڭا ديدى كه:

اى آدم اوغلى! بيلورسڭ كه بز (آدم بالالرينڭ) كشيلرنڭ خدمتچيلرمز. آدم بالالرى طرفندن قرلرده يورى تورغان يرتقچ حيوانلرنيده اويالدرورلق درجه‌ده خرابتكه اوچريمز. نيشله‌مك كرك! دنيانڭ بارشى، طورمش و آغمى موڭا مجبور ايته. اورمانلرمز ياغله، بتونلگمزنى صاقلى تورغان زور طاشلرمز چلپره‌مه كيتريله؛ كوكره‌كلرمز ياريلوب يوللر آچله؛ طامرلرمز كيسلوب دگزلر تونتاشدريله؛ اوستلرمزدن تيمر يوللر آرابه‌لر اوتكازله. شول اشلرنى اشله‌تمه‌سكه كوچمز يتميلر. چونكه هر نرسه‌نڭ حقيقتى بيلنوب سرلرى آچلغانساين آدم بالالرينڭ راحتى اوچون بزنڭ جيمرلو (خراب) بولومز لازم بولوب كيله! ديلر

ایندی بز چیمرلوب بتایك سز راحت یاشاڭز.

عقل وسویلشه بیلو (یعنی نطق) ایله دنیاده بولغان هر نرسه‌گه اوستون مز دیب اوزڭزنی زور کوروگز سببلی اوزگزدن باشقه حیوانلر اوسملکلر دنیاده بولغان جانسز نرسه‌لرنڭ بارچه‌سنی خراب ایتو سزگه عادتده اشلنه تورغان طبیعی بر اش توسلی کورنه. اوزڭزنڭ طورمشڭزنی توزه‌تور اوچون بزنی خراب ایدککزنی اونوتاسز.

سزنڭ بوکیلشمگان اشلرڭزگه چاره‌سز رضا بولامز. سز هر حالده بزنڭ بتون وصاوتورومزنی کرکسنمیسز. بر آزغنه اویلاب قاراڭز! راحتنڭ نی ایکانون بلمی تورغان بر وقتڭزده، بزنڭ اوستلرمزده طاو تیشوکلرنده وآرالارنده، هم ایتاکارنده یورور، راحتنڭ سببلرن أزلر ایدڭز! سزگه راحت ومدنیتنڭ نی ایکانون کم اوگره‌تدی! باشقه اورنلرده هم توروب قارادڭز: برار نرسه اوگره‌ندڭزمی؟ طاشلرمزنی برسی اوستنه برسن هم یان یانه قویغاچ ییلدن. صافلانو ممکن ایدکنی کوروب آنلردن قیما یاصاونی اوگره‌ندڭز توگلمی؟ شولای آقرنلاب بارا تورغاچ طاشلردن اویلر آنبارلر مکتب

ومدرسه هم مغازینلر اوچون تورلی یورطلر یاصاونی اوگره‌ندگز توگلمی؟

آچلق صوسزلق هم صالقونلقده قالا باشلاسه‌گز، آچ بوریدای کیلوب بزنگ اوستمزده اولان اوسملکلرگه، ایچمزده اولغان طاشلرغه یابشدگز توگلمی؟

بر زمان طاشلرمزدن فایده‌لنوب یوزلرچه یل طورمشگزنی تأمین ایتدگز، بر زمان تونچلرمزغه(۱) قول صوزوب نیچه یللر فایده‌لاندگز فناعتسزلکگز آرتقان صاین قومسزلقگز کوبه‌یدی. آخرنده آلتون وکموشلرمزنی‌طابدگز. برگز معدنلرمزنگ سرلرن آچوب قوه‌تن کشف ایتدی. ایکنچیگز آنلرنگ برسن برسنه قاتشدروب آلاردن ماتور ماتور صاوتلر وقوراللر یاصاو یولن چیغاردی. داری یاصادگز. هر تورلی جوهرلرمزنی چیغاروب بررر استفاده‌ایدرگه‌باشلادگز تیمرمزنی چیغاروب راحتکزگه یاراسن اوچون تورلی قالبلرگه صوقدگز! حیوان تیرسن، آغاچ یافراغن کیوم اورننه کیوگزنی بیك تیز اونتوب تیمردن بزنگ آرقلی‌تابقان‌قوراللر ایله‌جوندن‌ده‌فایدلانورغه باشلادگز

(۱) باقر بلەن قالای قاتش بر معدن

تیره یاغمزنی وتوبه‌لرمزنی زینتلب تورا تورغان
اوسملکلرگه‌یابشوب بربرگزگه کورنودن باشقه فایده‌سی
بولمغان، بویاولر طابوب کیوملرگزنی تورلی بویاولر
ایله‌بویادگز. ایندی‌اهمیتسز توبان‌درجه‌ده اولومزغه
قاراماگز. سز طبیعی‌لکدن چیقغاندن‌بیرلی‌بایطاغوق
الوغلاندگز.

بزنگ ایچمزدن تابقان معدنلر واوستمزدن تابقان
اوسملکلر ایله. «موجد» اسمنی کوته‌ردگز.

خاضر ایسه جه‌مسز طاولر، قورقنچ طاشلر سزگه
بیك توبان کورنه‌لر.

بر جیرگه جیولوب شهرلر یاصاب شونده تورا
باشلاغاچ‌بز مدنی، ایندی‌دیگان‌شیکللی، اوزگزنگ‌بولدق
موندن الك تورغان طاش یارقلرنی اول گوزل تزمه
طاو آرالرینی، آنلرنگ اوستندن چالتراب آقغان
چیشمه‌لرنی صولرنی اونتدگز.

حاضر گوزل گوزل‌اویلرگز، وتورلی کشی
توشه تورغان یورطلرگز، زینتله‌نگان قوناق اویلرگز
بیك یخشی تیمر یوللر، واوت کویمه‌لرگز (١)،
جفه‌کدن یاصالغان کیوملرگز،

---

(١) اوت کیمه‌سی پاراخود

قوش جوننده‌ن یاصالغان یاصادقلرکز، گوزل تورلی فورماده کیوملرکز؛ استراحت اوچون زاللرکز کوکل آچار وصاف هوا آلور اوچون تورلی چچکلر ایله زینتلنگان باقچه‌لرکز بار. سز مدنی‌لر ایسابلہ گانچه قورقنچلی توبان درجه‌ده اولغان طاولرده یاشا گانلر بدوی ایمش! نیندی آچق خطا. مدنیتنک الك برنچی بیلگی‌لرندن اولغان. طاوطاشلرندن یاصالغان یورطلر شهرلر آراسنده یوری تورغان تیمر یوللر ماشینالر هم موکا باشقه نرسه‌لر شونک جمله‌سندن قوراللر طاولردن چققان نرسه‌لردن یاصالغاچ مدنیتنک توب نیگزی طاولر بولورغه تیوش‌بولا شولای‌بولغاچ مدنیتنک توب نیگزنده یاشا گانلرمی بدوی اولور؟

سزلر ملنی اولوب نی اش چیغاردکز؟!

جان ایالرینه راحتکه یول آچار بر وقتده ئلله نیندی قیونلق، چیتنلکلرگه سبب بولدکز.

هر یرکزده وهر نرسه‌کزده برر اوز گارمگان یر قالدیمی طن آلور اوچون هوالرکز، اچر اوچون صولرکز ألك یارادلغان ده‌غی کبی صافلرمی؟ هیچ‌یات کورنمه‌سون سزنك بر یرده اویلوب توره تورغان خلقنك صو اچگان هوالرن بزصاقلاب؛ تازارتوب تورامز.

بر تلم ایکمك بله کیته‌چك آچلقنی، بر قاشق صو ایله بتریله‌چك صوسزلقنی‌تورلی اچملکار وتورلی آشاملقلر بله‌ن اوتکار وگز کوچ وجانگز ایله گوزل کورگان (مدنیتگز)نك کورکام اشلرندن توگلمی؟ بزگه قالسه چن بدوی سز اولورسگز.

بزنك باشلرمزده وایته‌کارمزده‌قر (صحرا) کشیسی اولارق عمر کیچرگانلر طبیعی حال ایله حرلکده یاشاگانلردر (شهرلرده یاشاوچیلر هنر اهللری‌اوتلر قارشوسنده پشه؛ پشه ترکالك ایته‌لر. آنده آنلرغه طورمش جایلی توگل بیك آوردر. چونکه سز ده‌رقابت (اوزوشو) دیگان بر بلابار. اگر بوتنکی‌نکندن نچار اشله‌سه خلق قاشنده اعتباری توشه یاصاغان ایبرلری اوتمی، خلق طرفندن قبول ایتلمی باشلی. سزده قلم اهللری جان‌کوچلری‌ایله بتون‌خاق فایده‌سنه‌طرشالر. بار کبوك اویی گل خلق فایده‌سی اولغان شول بیچارالرنك خدمتلری هیچ صانغه (آلنماینچه) حسد، ظلم، چاغوی ایچنده، الله نیندی نچار سوزلر ایشتوب عمر کیچره‌لر.

مدنی‌لر راحت یوقلر اوچون‌کیچدن تورلی آشاملقلر واچماکلر اوچون حسابسز آقچه توگالر.

يوزلرنده‌سيبكل‌وشوكا اوخشاغان نرسه‌لر بتسون‌اوچون تورلی نرسه‌لردن ياصالغان مای سورته‌لر جای، قش هر فصل‌اوچون بيلـگولنمش كيوملرگز بار آورولرگز بولسه قاراتورغه هر تورلی‌سندن آتاقلی دوقتورلرگز بار. آشاونی نقـــكيترو اوچون تورلی اچملـكلر اچه‌سز. آچيقديغگز وقت طويغانچی آشارغه سزگه ميسر توگل. چونكه سز طالملی؛ آشاغاندن آشاغانغه تورلی تورلی بولونی ياراتاسز. برسن طـابساگز ايكنچيسی كرك بولا. ايكنچيسن طابساگز اوچنچيسی دورتنچيسی... الخ. شولای نچكه‌لی تورغاچ برسی بولسه اونسی بولمی‌قالا. موندی كوچله‌نه‌تورغان اشلر بارده سزنك مدنيتكه مخصوص.

آدم‌بالالرن كشيلك‌دنياسندن چيغاروب‌هلاكت چوقرينه‌باتراتورغان‌نچار يوللر واشلر سزنك‌مدنيتگزگه جيولغان: آقچه‌لرندن‌محروم قالدروب كشيلك‌دنياسن يارليلقغه دوچار ايته‌تورغان (قارته) اوطوش‌اوينلری كشيلرنك صاولقلرون؛ بايلقلرون، آبرويلرون يباره تورغان ايسرتكچ‌لرنی صاتو وآلارنی ياصاتو قايسی ياقدنغنه توتسا گده زيانی كوزگه بەريلوب تورغان

(بارداك) خانه‌لر آچو بارده سزنـڭ مدنیت‌که مخصوص.

بیچاره نادان آول خلقلری؛ سزنڭ آلدار اوچون ایسرتکچ صالغان شیشه‌لرگزنی هم آلارنڭ تورلی توسلی بولولرن ئلله نیندی بوکیلر بله‌ن آوزلری قابلانغان؛ اوستنده ماتور حرفلر ایله یازلغان یازولری؛ همده بوکسن آلغاچ قزقلی شارتلاب آتیلوب چیغولرن کورگاچ هواسی کوچله‌گانلکدن آنلرنی اچه‌رگه مجبور بولا.

ایسرتکچ اچو ایله‌گنه اش بتسه یارار ایدی. صوڭره آرافیده بولغان آغولر آلدانمش آول خلقلرینڭ میلرینه ایرشه، آشی باشلی، شولای ایتوب باش آوروی حاصل بولا. می دیگاچده توگل عادی بر اعضا آدم بالالرن حیوانلر جمله‌سندن آیروب آیروچه شرافتلی ایتاتقان عقلنڭ تورغان اورنی اول. شونلقدن مسکین اوزنده بر یگللك، صاوسزلق، باشنڭ ایله‌نگانون طویا باشلی شوندن صوڭ آری برله بیری برله هیچ بر جای طابا آلمغاچ یاڭادن شول ایسرتکچنی اچه ایسی

آوغانلقدن بتکان توسلی کورنگاچ دخیده شول ایسرتکچنی اچه‌رگه مجبور بولا. صوکره آنڭ بلانده قالمی آش قزانی بوزولا، معده آوروی حاصل بولا. قانی آزایه، کوزلری تونا چاخوتقه‌غه صابشا شولای ایتوب بو دنیادن تگی دنیاغه کوچه. منه یوقاریده سویلادکلرم بارچه‌سی سزنڭ مدنیتکه مخصوص در.

یاخشی کاراڤاتلی یومشاق ماهقدن یاصالغان کوپروب تورغان مندرلرگز هم یاصدقلرگز بار بو یاقدن موگزگز یوق. فقط بونلر بلەن تلاکلرگزگه ایرشه آلمیسز. چونکه تلاکلرگز کوب بوسی بولسه اونسی بولمی قالا. تلاك وآرزولرگز قدر کرکلی نرسه‌لرگز، حاجت نرسه‌لرگز قدر تلاکلرگز بار. مدنیتگز کشیلك دنیاسن بولگونلکگه ایلاندرگان نون کیراکگز یر یوزنده کورنوب تورا تورغان نرسه‌لر چیقدیقی حالده؛ سزنڭ مدنیتگز یر یوزنده کورنوب تورا تورغان نرسه‌لر قدر احتیاج چیغارمش. معلومدرکه بو دنیا یارادلودن مراد الله تعالی حضرتلرن طانیمقدر.

عقل ایالرینه الله‌تعالی حضرتلرن تانوتا تورغان یول وچاره‌لرنی أزله‌و تیوش هم‌لازم. فقط بو یوللرنی زله‌وگه گنه الله‌تعالی‌نی طانو دیب ایتلمه‌یدر. نرسه‌لرنڭ حقیقتینه تمام توشنگاچ شوندن صوڭ الله تعالی‌نی طانو اولسون‌که کشیلك شرفنه لایق بر بیلو بولسون!

سز الله تعالی‌نی بر دیب طانو ایله مکلفسز، سز الله تعالی‌نی طانو چاره‌لرن أزله‌ر ایسه‌ڭز بیك تیز تابوب اوزڭزنڭ تنگز وگاوده‌ڭزده بولغان بر اعضا کبی تانورمز مثلا بارماقڭز کبی شکسز بلاچکسز جالبوکه اول یوللرنی ئزله‌رگه‌وقتڭز یوق. اشڭز باشڭزدن آشقان.

حقی ایله الله تعالی حضرتلرن تانو شکسز بر حقیقتدرکه آدم بالاسنڭ گوزل خلقلر ایله عغتلانونه سببدر. اخلاقنی توزه‌تودن ئلك الله‌تعالی‌نی طانو ممکن اولمغانلغی کبی گوزل خلقلر ایله خلقلانو احتیاجنڭ کوبلگی هم برلشمه‌سی.

باش (رئیس) اولغان طاونڭ شول سوزلرندن آبتراو وطاڭغه قالو ایله هر نرسه‌دن کیسلگان طوینو کمنی اول تأثیر ایله قورقو، وتنراو اوچونده قالغان تلمنی حرکتکه کیتره‌ره‌ك سوز بله قارشی کیلورگه‌وهر سوزنه‌قارشی برسوز ایتوب جوابلاشورغه تلیدر ایدم.

فقط طویغولرمنی قابلاب آلغان قورقو سببلی، اوز سوزمنی اوزم سویله‌رگه کوچم یتمیدر ایدی. شول سببلی آوزمنی‌ده آچا آلمیدر ایدم.

بارا بارا سوز کشیلك (انسانیت) توغریسنده سویلانه باشلاغاچ، آقرن، آقرن انسان اولدیغمنی؛ بر طاونك شلته‌سن طڭلامقده اولدیغمنی آڭلامغه باشلادم.

بو آڭلاو، وسیزوم. آزراق، آزراق طویغولرمنی اویاندره‌رغه هم میندن آبتراو، قورقولر کیتوب باطرچیلقلر کیله باشلادی. شول آرادوق بو طاونك شلته‌لرون اونتوب کیتوب ئالله نیندی بر باطرچیلق ایله باش (رئیس) اولغان طاوغه بتدیمی سوزگز دیدم. طاو:

سزنك مدنیتگزنك یمانلغی قدر سویلارگه اوز ونلغی بار. چماسز یمانلقنی سویلاب بیترومملکنمی صوڭ؟!

بو سویلادکلرمده بیك آزینی سویلادم.

دخی بار طڭلاگز دیدی.

شول وقتنی من سوزگه وقت بیرمیچی:

مین: بر آز سویلایم مدنیتنك تیوشسز قاعده‌لرندن دیدم؛ ایکی کشی سویلا گانده برسی برسی آرتندن برسی سویلاب برسی سویلا گانده

ایکنچیسی طـلاب، توروغه تیوشلی: مین سویلایم
سز طـلاگز ایندی دیدم.

مدنیتکه تل تیگزمسز بلـکه حقگزده باردر. مین
سزنی سویلاوچی هم عقللی کوردیگم اوچون مدنیتدن
سزگه تیگان یاراماز اشلرنی اعتراف ایتهم. فقط
هر مدنی سزنك ایله سویلاشورگه توغری کیلمگانلـکدن،
طاولر انسانلرنك کرکلری اوچون یارادلغان دیب بله.
راحتنك سببلرن قولغه توشرور اوچون طاولردن
فایده لانونی طورمش آغمینك تلاگی دیب صانیدر.
طورمش تلاگان نرسه‌ده یولدن چقو بولماس. بولا
قالسه‌ عقل چیت کورور، قبول ایتمه‌س. تورلی سببلر
بله بولا تورغان نچار نرسه‌لرگه، یمان حکملرگه یولدن
چیغو دیب ایتلور.

بلوب تورو گز زمان هر نرسه اوچون بردر هر
قایوسنه ترکلك نچاردر. سز نرسه‌گزنی یوغالتدگز.
اوزگارش دنیانك اشلگان اشی اولوب دنیا اشلگان
اشکه ایارمیچی چاره یوقدر.

اوزگه‌رش طورمش آغمی بولسه یاگادن یاگا
نرسه‌لرنی چیغاروب تورا تورغان مدنیتنی نیچون
یاراتمیسز. آلش بیرش. صاتو آلو، بورچقه بیرو

وآنی تولاتوگه ترکلك دیلر. سزگه صاتو آلو کبی نرسه‌لر بولسونده بورچ تولاوکبی نرسه‌لر بولماسنمنی؟ طورمش آغمینه، دنیانك اوتوشنه ایاروچی مخلوقلردن توگلمیسز؟ بر وقت بتارگه. دنیادن یوغالرغه محکوم ایکانگزنی اونوتاسزمی ئلله؟ طورمش‌نی توزه‌تور اوچون اولغان قانونلر یر یوزنده اشله‌نمه‌سنمی؟

درست مدنیت اسبابن سزدن آلامز، مدنیت کبی گوزل بر نرسه‌گه مالك اولغانلر حاکم مخلوقلردن صانالالر. سزبزنك خدمتمز اوچون یارادلغان بولسه‌گز آنده برده چیت بر نرسه یوق. الله‌تعالی یارادقان نرسه‌لردن عقل واویلری ایله فایده‌لانه آلمغانلر محکوم صانالورلر. اما سزگه قارالسه مین ایتکانلرنك برسیده یوق.

برگنه بولسه‌ده مدنیتده‌گی کوچنی، کشیده‌گی غیرتنی اینتابلاب قاراگز!

مدنیت اوز آرا طنچلقغه، علم تارالوینه وعموما خلقنك یارلیلق دنیاسندن چیغوب چیکدن طش بایونه سبب بولغان. الله تعالی حضرتلری یارادقان هر نرسه‌نك حقیقتنه وآلارنك سرلرینه‌یاشرن کوچلرینه

تشنوب آلاردن ئلله‌نیندی کشینی حیرتده قالدرورلق، کوزکنك یاون آلورلق کشف وایجادلر بونلر بله‌ن طورمشده‌بتون کشیلرگه بردیب ایتورلك اوگایلقلر حاصل بولوب بایغه اولسون یارلیغه اولسون آزغنه آقچه بله‌ن بیك یراق ییرلرگه باروب بولا تورغان تیمر یوللر، اوت کیمه‌لری، شهر اوراملرنده فقط ٤-٥ تینگه شهرنك بر باشندن ایکنچی باشنه آلوب بارا تورغان تراماؤایلر، موندن باشقه بیك کوب یکلکلر وفایده‌لر کیتره تورغان ماشینالر. هرتورلی یاکا فورماده فورالار، بتونسن جیوب ایتکانده‌شول کشیلرگه نیندیگنه فایده‌لی، نرسه بولسه شولار بارچه‌سی مدنیت سببلی بار بولغانلر، چیدکنده میدنیت قوش اورننه اوچرتوب یورته تورغان آیروپلانلرنك چیغوینده‌ده سبب بولدی. دخیده کشیلرگه فایده‌لی ئلله نرسه‌لر طابوب چیغارورلر. شولای ایتوب بتون آدملر اوچون دنیا راحت یورطی بولور. الله تعالی‌نك آدم بالالری اوچون یارادقان نرسه‌لرندن فایده‌لانه آلمغانلر طورمشدن نیندی‌ته‌م‌ویه‌م آلورلر، الله تعالی حضرتلرینك قدرتی ایله یارادلغان نعمتلر ایله خوشلانمغانلر، نرسه‌لرنك یاشرن سروکوچلرن بیلوب

عبرت آلمغانلر. اللهتعالی‌نڭ یارادقان نرسه‌لرندن تیوشنچه فایده‌لانمغانلرغه طورمشنڭ نی‌یه‌می بار.

شوندی حالده عمراوتکازونڭ نیندی قزغی‌بار. طورمش کشینك بر سیکوندلق شادلغیدر.

کیرکلی نرسه‌لر کوبه‌یوی، اش آرتوی بارسیده طورمش اوچون. کراکلی نرسه‌لرنی قولغه تشرو اوچون‌چیگگان آورلق‌وچیتنلکلر بارسیده‌طورمش اوچون. اللهتعالی‌نڭ یارادلغان نرسه‌لرندن فایده‌لانو قصدی‌ایله چیگلگان‌زحمتلر بارسیده‌طورمش‌اوچون، آشاملقلرنڭ تورلی تورلی بولاوی، یوقوسزلق، تیربه‌نملی کاراۋاتلر، یومشاق قبارو‌بتورا تورغان مندر ویاصدقلر، زینتلی یاتاقلر هرتورلی طنطه‌نه‌لر بارچه‌سی طورمش اوچون.

کشی توغاندوق اوزی بله‌ن برگه طوغان کوچندن استفاده ایتمه‌سنمی؟

کشیلرنڭ: اولم‌یاقالرندن‌توتقانغه‌قدر مقصدلری یاشاو بولماسنمی؟

آدم بالالرنده اولغان عقل، وآڭا زینت بیره تورغان سویلی بیلو، ئلله نیندی تیران نرسه‌لرگه ایرشه‌تورغان‌اویلرینه‌التفات‌ایتمیککز دن‌کشیلرنڭ

شولار آرقاسنده اوزلرندن باشقه نرسه‌لرنڭ بار چه‌سنه حاکم بولوارینه هم مدنیتده‌گی قایسی بر اشلرگه رضا بولاسڭز کیلمی‌منی؛ شول سببلی اول اشلرسزکه بیك عجب وچیت کورنه‌لر کشی بولغاچ کشیگه یارار دای کرکلی نرسه‌لری وشول چماده اول ایبرلرنڭ کوبه‌یون قایدن آلاسز. هم اول ایبرلرنڭ کوبه‌یوی ایله‌نچار اشلرنڭ آرتوی قایدن کیلوب چغا؟

مدنیت چیغارغان نرسه‌لردن، الله تعالی‌نڭ نعمتلرندن فایدلانومزدن الڭ برنچی‌ترتوب کورسه‌ته‌چك مقصدمز یاشامقدر.

ترکلك (حیات) الله تعالی‌نڭ بزگه بیرگان بر بولاکیدر. بز اول بولاکنی صاقلارغه بورچلیمز، براو صاقلاماسه اوزینڭ جوابقه قالاچغنده شبهه توتماسون!

بزنڭ چیکگان آورلقلرمزغه قاراغانده طابقان آقچه‌لرمز بله‌ن کیلگان راحتمز، اول آورلقلرنڭ مکلدن برینه طورمی؟

کورگان آورلقلرغه قاراغانده، راحتده اوتکازلگان مینوتلر ایسده قالوچانراق بولا.

طورمشده هرکون اولسه‌ده راحت! طنچ کون

اوتکارو اوزی بر بختلیلکدر. بو آورلقلر وچیتنلکلرنی یاشامك اوچون کورامز.

آورلقلر کورمیچی، کوچ ارەم ایتمیچی الله تعالی نك یارادقان نرسەلرندن فایدەلانغانلر، یعنی قرلرده اوز ایرکنده عمر اوتکارگانلر عادی! (پراستوی) بر کشیلردر. کرکلی نرسەلر کوب بولورغه تیوشلی آقچه طابونك یەمی بولسون!

قرلرد. یالانلرده یاشاب ایرکنچیلکدە اوتکازگان طورمشده هر تورلی یەم وراحتلر بیلنمە وبیلنورگه تلەنمەونی اعتبارگه آلیق؛ قیونلق چیتنلككه کورسەتمی طورغان اورتاچه بر طورمش اولسون!

بر آرش ایکمگی آشاب دنیا کیچرگان کشی بلەن یاڤروپاچه حاضرلنگان آشلرنی آشاب اوتکارگان بر کشی آراسنده آیرمامی یوق؟:

سز ایتاسز! هر کشی نیگه ایالنسه شوڭا آوشه دیب.

شولای بولغاج ایالنگان کشی آرش ایکمگندن تەم وتاتنی باشقه آشلرغه قاراغانده نغراق آلور.

سینك تەملی وتاتلی دیب صاناغان بر آشڭدن، ایکنچی براولر هیچ بر تەم وتات پابماسلر بیت،

ففط توبینه توشکانده آلای توگل، بر ناچار نرسه‌دن لذت، ویه‌م آلوچیلر آز چیکلی بولدیغی حالده یخشی نرسه‌دن لذت آلوچیلر چماسز کوبدر.

مثلا آلیق، موسقی هر کمگه تأثیر ایته، وهر کشینی اثرلندره.

موسقی طاوشی‌نڭ یوره‌کنڭ ایڭ نچکه یرگه ایرشونی: کشنڭ، قولاق‌او چندن کروب گاوده‌ده‌بولغان ایڭ نچکه یرگه باروب تیون. آنڭ ئلله نیندی قایغو دریاسنه چوموب یوری تورغان کشی‌لرنی شادلاندودن کشیگه بر تورلی موگلو خاصل ایتوب؛ اوچسز قریسز فرضلرغه چومدرون، قارتلرنڭ مورتایغان حسلرن قوزغاتوب گرچه یاشارمه‌سه‌ده یاشلك‌اثری کرتوب اوزارین یاشارگان توسلی طویولرن، یاشلرنی مثلی کورلمگان بر حرکتکه کیترتون موسیقی طاوشی ایشوتکان هرکشینڭ احوال حسیه‌سی قوزغالون‌ایسابلاب قاراساق دیمك بتون کشی موندان لذت آلا. هیچ کم یوق‌که موسقی‌دن اثرلنمگان، وآندن لذت آلمغان

طویغولاری اولوب بتکاندر ایندی دیب ایسابلانگان کشینی‌موسقی آلدینه‌کیتورسه‌ڭ بتون‌یری حرکتکه کیلوب اولوك طویغولرنی تروك طویغولرغه‌ایلانه.

دخی سرگه الله تعالی‌نی طانورغه، و آنی طانو
چاره‌لرن ازله‌رگه تیوش دیورسز! ایتکانکز درست.
بزگه کوره الله‌تعالی‌نی طانو یوللرن کوز اوکمزده‌غی
علم قویوسی اولغان عـالمدن یعنی یر، کوك، آی
وقویاشدن آلا آلورمز.

فقط الله تعالی‌نی طانـوغه یـول ازله‌و،
وچارالرینی بیلمی بولماغانلقدن کوبمز الله‌تعالی‌نی
حقیقی یوللری ایله‌طانوسه‌ده‌کوبمز اوتکان‌زمان کشیلر ینه،
آتا وبابالرمزغه ایارو ایله طانیدر. چونکه‌هرکشی
عالم‌فیلەسوف هم‌حکیم‌توگل، شونلقدن‌کشیگه ایارورگه
مجبور بولا. بزنك طویغولر بله‌ن آلنغان بلمنی «علم»
دیب آلوب هم شوگا ایناوب آنك بله‌ن الله‌تعالی‌نی
طانیمقدن واعتقادلر اوزرنده‌گی صایلاونی وجداننك
قبول، ییغشی کوروب آلوونه قالدرودن باشقه
چاره‌مز یوق.

چونکه الله‌تعالی‌نی طانو! آنی بر، دیب بلو عقلنك
چمالی تورغان کولامندن اوستون بولدیغی حالده
یوغارلك، وبلندلکنك الك زورسیدر.

منه‌سزگه ایته‌چه‌ك سوزم شول: الله‌تعالی‌نی‌عقل
بله‌ن بلو اوچون آدم بالاسنه هیچ کیمچیلگی بولمغان

وکرلنه‌گان بتون هم صاف وتازا بر عقل کراك! هم سزگه الله‌تعالی‌نی طانوکبی بواورنده‌سویله‌رگه تیوشسز بولغان مسئله‌لر قایدان کیلوب چیغا؟ سز ایتکانچه سز طاولرنك اوستلرنده و آرالرنده کوچبالك ایله یاشی تورغان قرخلقلری الله‌تعالی حضرتلرینك بارلغنی توبلی عقلغه یابشوب تورا تورغان دلیللر ایله هیچ بر وقتده بله آلماسلر.

براو چیغوب عالمنی یاراتوچی یوق دیه قارشی تورسه اول سزنك اوستلرگزده یاشی تورغان قرخلقری اول قارشی طورو چیغه شونك آوزن یابارلق توبلی دلیللر ایله اثبات ایته آلمایاچقلر. اما مدنیلرنك کرك دنیا علمی ایله کرك باشقه جهتدن اولسون، عقلغه یخشی کورنگان توبلی دلیللر ایله اثبات ایته آلاچقلرنده هیچ شبهه یوق.

دخی اول قرخلقلرنك بر نرسه‌ده کورمیچی هر نرسه‌دن طوما صوقرلقلرن کوز اوگمزدن یبارسك اخلاق جهتندن بیك توبان درجه‌ده‌رکه. چونکه آلارنك هیچ کمدن تربیه کورگانلری یوق.

ایندی یوقاریده‌غی سوزلرمنی درست کوروب ایناڼه قالساك، مدنیتنك اخلاقغه الله‌تعالی نی بارچه

صفتلری ایله طانوغه خدمت ایتمك اولدیغنه شیك قالدرمیچه أشانوكڭ تیوش بولادر. چونكه عقللی كشیلرنڭ أویلری بر یرگه جیولوب شونڭ آرقاسنده طورمشنڭ الڭ آنصات والڭ توبلی یوللری تابلغان منه شونلر سببلی علم وفنلر میدانغه چیقغانلر.

أنه شول فنلر بلەن اللهتعالی یارادقان نرسەلرنڭ هركیسەڭ وهر بوٗرتگندن یاشرن اولغان سرلرآچیلوب، بولار بلەن نرسەلرنڭ حقیقتنه تشنوب وآلارنڭبارسنڭ خاصەلرن بیلوب، هم حیوانلر، اوسملكلرنڭ تورلی روشلرن بیلوب، آلارنڭ یارادلمشلرون تناسللرن ایسابلاب قاریمزده بو دنیانی یاراتقان (الله) بار دیه اختیارسز اولارق تصدیق ایتەمز.

چونكه، حیوانلر ؤاوسملكلرده اوز اوزندن طووهم یارادلو هیچ یوقدر. بوٗمڭلرچه تجربه ایله اثبات قیلنغان.

صوڭ طورمش آغمی اوز یولندن آلوب بارا تورغاچ سزنڭ هر كیسەڭ، وهر بوٗرتكگزدن فایدلانونی توشونگانلر.

سزنی اللهتعالی حضرتلری آدم بالالرینك فایدسینه یاراتماسه ایندی سزنی نیچون یاراتقان. دنیاده هر

نرسه حتی چول قوم صحرالرین بر حکمتکه باغلو یارادلغان. شولای بولغاچ الله تعالی سزنی ئلله کرکسزگه‌می یاراتقان ؟

الله‌تعالی حضرتلری یارادقان نرسه‌لر ایچنده کرکسز برار ایبر بولسه رحیم ایتوب کورساتگز !

طاولر یالگز یرتقچ حیوانلر کیچنور و آنلرغه اورن اولمق ایچونگنه‌می یارادلغان؟

یوق آلای توگل آدم بالالرینڭ یاشاوینه عالمنڭ توزوك طورونه خادم اولمق ایچوندر. یوقسه الله تعالی حضرتلری یاراتقان عالم ایچنده برکیسه‌ك اولدیغگزنی اونوتاسزمی؟ ! مین یوقاریده‌غی سوزلر بله‌ن طاوغه قارشی جوابنی دوام ایتدرمکده ایدم.

باش (رئیس) اولغان طاولر بردن برگه سوزمنی کیسه‌رەك ـ طور آکلاشلدی؛ سین سوزنی اوزنغه یباره‌چکسك، بولای بولساڭ مین جوابسزده قالاچقمن.

فقط انصاف ایت!

مدنیت سز ایتکانچه می کشیلك دنیاسینه خدمت ایته؟ مدنیت الله تعالی نی طانوغه، اخلاقغه، طورمشنی توزه‌توگه کوب اوڭایلقلر کیتوردی، سز آلای بولسه

آدم بالالرینك اویلرینه کیری، سلامت عقللرینه یابشمی تورغان اشلر قایدن چقدی.

مدنیتنك طشقی قالبنه آلدانوب بیك کوب نچار اشلر اشله‌و کمنك بدعتی؟ کشیلك دنیاسن حیوان درجه‌سنه تشرو، آلارنی خیال دریاسنه چومدروب عقللرندن شاشدروب قالدرو مدنیتگزنك کشفیاتندن توگلمی! دنیا، عالم البته اوز یولندن باروب تورا، هر نرسه اوزینه تیوشلی بولغان اشنی بر سیکوند کیچکدرمیچی اشله‌ب طورا. آنسنده سوزده یوق.

کوزگه کورنماسه‌ده اوزلری بار بولغان (معنوی) نرسه‌لرنی خیال دیب، قول ایله توتوب قاراوغه، کوز ایله کورورگه ممکن بولغان نرسه‌لرنی گنه بار دیب اشانوب شولاردن باشقه نرسه‌لر بولو ممکن توگل دیب انکار ایتولر، عقللی مدنیلرگه مخصوص توگلمی. سوز دخیده نغراق آڭلاشلسن ایچون براقغه بارمیچی منه شولارنیغنه ایتیم:

برمینوتده ١٥٠-٢٠، کشی بتورا تورغان ملطق داریلری برساعتده الوغ بر مملکتنی چلبرامه کیتوره طورغان طوبلر، پوشکیلر، طاو کبی کیمه‌لرنی دڭگز توبینه یباره تورغان مینالر، فلوطلر؛ کشی‌لرنی بترو ایچون

آرتق کیتکان اورنلری بار. مگر بو آرتقلقلرنی آیزوب آلساق قالغان سوزلرندن بزنڭ ایچون زور اورنەك آلورغه ممکن. طاونڭ سوزلری دنیاده کوزمزگه کورنوب توراتورغان هرنرسەدن فایدەلانوچیلر مدنیتنه قارابدر.

یوقسەبزنڭ تاتارغه قارالسەطاونڭمڭلرچەرحمت وآفرین اوقور اورنی بار.

بز تاتارلر طاولرنڭایچکیقاتدەاولغان معدنلرن ازلەبطابوب آلدن فایدالەنو توگل طاونڭ ایتا کلرندەوبا شالرنده، وآرالرنده اولغان ایگون اوڭاردای بولغان یرلرندن بوزمانغی یخشی قوراللر ایله اشلاب یخشی فایدەلانه آلمیمز.

ایگونگه طرشوچیلرمز بیك آز. بولغانلری همان ۱۷-۱۸ نچی عصرلردەغی ایسکی قوراللر بلەن اشلیلر شول سببلی آلدنده کوب فائدەکورلمیدر ئلکی زمانلرده اورمان آرچوب، یاخود یاڭادن یاڭا چیرامله گنه ساچکانلکدن نیندی گنه یول ونیندی گنه قورال ایله اشلەنسەده ایگن اوڭا تورغان بولغان. ایندی زمانلر آلوشندیهم اوزگاردی. کشیلر کوبەیدی. کشی آیاق

باصماغان یرقالمادی ئولکی زمانلرده آت بله‌ن بر یراغراق یرگه بارورغه چیقغانده ۱۵ ـ ۲۰ چاقروم‌غه برگنه آول کوروب، اوته‌رگه طوغری کیله‌تورغان‌یرده ایندی قاراساق چاقرم یارم صاین‌زور، زور مسجدلی آوللرغه جش‌جش اوچرارغه. طوغری کیله باشلادی. بوده کشی کوبه‌یگان صاین یرنڭ آزایغانون یعنی کشی باشینه چاقغنه تیگانون کورساته. شولای ایتوب یرلر آز ایدی. شونلقدن بابالرمز کبی بر یرگه‌بر ایکی مرتبه ساچکچده ئی‌بو ایسکردی ایندی دیب طاشلاب کیتمیچه گرچه ئولله نیچه مرتبه ساچلسه‌ده شولوق یرگه اوس اوستنه ساچوب طورورغه طورمش کوچلی باشلادی.

هر قایوڭز بله تورغاندر. یرنڭ اوسه‌لك قوّه‌سی بیش ـ آلتی ساچو بله بته، شونڭ ایچون بر یولنی تابوب آنڭ اوسه‌لك قوّه‌سن آرتدرورغه تیوشلی‌در. اول ماچی طرناغان شیکللی یرنی آزمازغنه یرتقالاب آنڭ اوستنه آشلقنی توگوب کیتوب (الله‌تعالی) بیرسه بولور دیب آوز آچوب کتوب یاتو آلما پش، آغزمه تش قبیلندن برجولارلکدر.

ع. م.

صوڭ.